

УДК 355.5

І.Ю. Бірюков, О.О. Казіміров

Академія внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України, Харків

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ВЕДЕННЯ РОЗВІДКИ ФЕДЕРАЛЬНИМИ ВІЙСЬКАМИ РОСІЇ В ХОДІ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

У даній статті проведений аналіз досвіду ведення розвідки військовими розвідвідділами Росії в ході проведення контртерористичної операції в Північно-Кавказькому регіоні.

Ключові слова: розвідка, незаконні збройні формування.

Вступ

Постановка проблеми й аналіз літератури. Військова розвідка сьогодні займає важливе місце в системі національної й військової безпеки країни. Вона є потужним і діючим інструментом захисту її інтересів, діючи з позицій як території країни, так і за рубежем.

Роль військової розвідки підвищується у зв'язку з посиленням погроз міжнародного тероризму й поширення зброї масового знищення, його компонентів, ракет і ракетних технологій, що збільшується обороту наркотиків.

В інтересах протидії цим погрозам необхідно співробітничати зі спецслужбами ряду закордонних країн, оперативно обмінюючись із ними розвідувальними даними про плани й задуми терористів, місцезнаходженні їхніх баз, таборів, навчальних центрів, каналах перекидання бойовиків, зброї, наркотиків і коштів.

Крім того, потрібно враховувати практичний досвід ведення військової розвідки провідними країнами світу з метою його реалізації в підготовці розвідвідділів своїх силових структур.

На жаль, раніше проведені дослідження із цих питань, здебільшого, спираються на досвід бойових дій у Великій Вітчизняній Війні й, у крайньому випадку, на бойовий досвід радянських військ в Афганістані.

Сучасна міжнародна обстановка характеризується переходом від жорстокого протистояння двох політичних систем до вирішення назрілих або штучно створених протиріч між окремими державними коаліціями, етнічними, політичними, релігійними, елітними та злочинними угрупованнями всередині держав за допомогою засобів збройного насильства або, так званих, незаконних збройних формувань (НЗФ). Тому необхідно опиратися на наявний вже досвід боротьби з такими формуваннями.

Мета статті. Проаналізувати досвід ведення розвідки федеральними військами Росії в ході проведення контртерористичної операції з метою його реалізації в подальшому в бойовій підготовці розвідвідділів силових структур України.

Виклад основного матеріалу

Розвідка, що проводилась військами Росії при веденні бойових дій у збройних конфліктах уявляла собою сукупність заходів, які здійснювалися командирами всіх ступенів, штабами й військами з метою добування відомостей про незаконні збройні формування, відношення місцевого населення до федеральних військ, про характер місцевості в районі конфлікту, Ці данні необхідні були для якісної підготовки й успішного виконання бойових завдань у зоні збройного конфлікту.

Розвідка в районі конфлікту велась з урахуванням соціально-політичної обстановки й міжнародних відносин у регіоні. Розвідувальні дії на своїй території в зоні конфлікту проводились таким чином щоб, по можливості, завдати мінімальної шкоди господарським й іншим об'єктам, майну мирних жителів, являти мінімальну загрозу життя мирного населення.

Розвідка при підготовці та у ході контртерористичної операції в Північно-Кавказькому регіоні була організована й велась відповідно до розпоряджень Начальника ГШ ЗС РФ, вказівок Командуючого об'єднаним угрупованням з урахуванням складної обстановки й наявних сил і засобів з метою: виключити раптовість дій бойовиків і забезпечити командування розвідувальними даними для ефективною поразки незаконних збройних формувань [1].

Основними завданнями всіх видів розвідки при підготовці й у ході проведення операції були [2]:

- виявлення районів зосередження НЗФ, їхнього складу, чисельності, озброєння й намірів, а також навчальних таборів і центрів підготовки бойовиків;
- виявлення укріплених районів, опорних пунктів й їхнього інженерного обладнання, місць розташування пунктів управління бойовиків, складів різного призначення;
- встановлення маршрутів пересування бойовиків, шляхів підвозу озброєння, боєприпасів й інших матеріально-технічних засобів;
- розкриття системи управління та зв'язку незаконних збройних формувань;
- визначення стану доріг, перевалів, мостів, переправ, бар'єрних рубежів на можливих маршрутах руху військ;

- визначення районів і населених пунктів, що перебувають під постійним і тимчасовим контролем бойовиків;

- встановлення участі населення в бойових діях на стороні НЗФ, у розвідувальній і диверсійній діяльності проти федеральних військ, їхнього зв'язку з бандформуваннями, характеру й змісту допомоги населення (підпільними центрами, групами) незаконним збройним формуванням;

- визначення результатів вогневих і бомбово-штурмових ударів, нанесеним по базах і районам розташування НЗФ;

- визначення політико-морального стану й настроїв місцевого населення.

Для вирішення цих завдань планування розвідки в Північно-Кавказькому регіоні здійснювалося особисто начальником розвідки за участю начальників відділів розвідувального управління штабу військового округу, представників органів управління розвідкою родів військ і служб, міністерств і відомств у частині що їх стосується. Крім того, плани розвідки взаємодіючих міністерств і відомств узгоджувалися із начальником розвідки об'єднаного угруповання.

При виконанні завдань основними об'єктами розвідки були:

- незаконні збройні формування, бандитські й терористичні групи, незалежно від їхньої чисельності;
- райони зосередження НЗФ, базові табори, перевалочні бази й центри підготовки бойовиків;
- укріплені райони й опорні пункти;
- пункти управління бойовиків, вузли зв'язку, стаціонарні й рухливі ретранслятори, засоби теле- і радіомовлення;
- бронетанкова техніка, артилерійські системи й міномети;
- засоби боротьби з літаками й вертольотами;
- склади зі зброєю, боєприпасами, продовольством, паливо-мастильними й іншими матеріально-технічними засобами;
- каравани в'ючних тварин й окремих автомобілів, що перевозять зброю й боєприпаси.

Доповідь про результати розвідки підлеглими й взаємодіючими розвідувальними органами здійснювалася по інстанції через кожні 4 години, а інформація з м. Грозний надходила через кожні 2 години. Крім того, протягом доби обмін інформацією, взаємодія й управління розвідувальними органами здійснювалися по спеціально виділеним каналам зв'язку, що дозволяло постійно відслідковувати обстановку у всій зоні відповідальності й реагувати на її зміни в масштабі часу, близькому до реального.

При виконанні бойових завдань загальновійськовими підрозділами важлива роль приділялася органам військової розвідки, які діяли поперед батальйонів і рот й, як правило, виконували завдання в пішому порядку. На жаль, окремі командири мотострілкових підрозділів, зневажаючи вимогами до питань планування й організації розвідки, використовували частини й підрозділи розвідки не по прямому призначен-

ню, ставили неконкретні завдання, у результаті чого розвідувальні органи зазнавали невиправданих втрат.

Основними причинами цього стали [3]:

1. Самоусунення командного складу від питань планування та організації підготовки розвідувальних підрозділів до виконання бойових завдань.

2. Відсутність перевірки посадовими особами готовності розвіддозорів до виконання бойового завдання.

3. Незабезпеченість розвідувальних дозорів достатньою кількістю приладів нічного бачення при діях у нічних умовах.

4. Наявні дані про противника в районі ведення розвідки до командирів розвіддозорів вчасно не доводилися.

5. Розвіддозори діяли на відстані, що не забезпечувала зоровий зв'язок з ними і можливість підтримки їх вогнем.

6. У складі розвід дозору був відсутній авіанавідник, тому в ході бою наведення авіації здійснювалося із КП полку, що не забезпечило своєчасне прибуття авіації в район для підтримки розвіддозору.

Крім того, екіпажі вертольотів й авіанавідники мали топографічні карти різних масштабів і різне кодування, що приводило до взаємного нерозуміння в ході цілевказівки й наведення вертольотів для підтримки розвіддозору.

Слід зазначити, що надалі ці недоліки були враховані. При плануванні дій загальновійськових частин (підрозділів), особлива увага приділялася організації тактичної розвідки із залученням як штатних сил і засобів (військовий, артилерійської, радіоелектронної, інженерної) розвідки, так і позаштатних розвідувальних органів, які, були призначені в лінійних підрозділах: у ротах - розвідувальне відділення, у батальйонах - розвідувальний взвод.

Командирам всіх ступенів (у тому числі начальникам штабів, родів військ і служб) було доручено перевіряти підготовку штатних і позаштатних сил і засобів розвідки до виконання бойових завдань, звертаючи особливу увагу на їхню укомплектованість і матеріальне забезпечення. Заборонялося бойове застосування розвідувальних підрозділів (органів) без всебічної підготовки й перевірки їхньої готовності до виконання бойових завдань посадовими особами частини, для чого на кожен розвідувальний орган перед його виходом на виконання бойового завдання складався формуляр, у якому відбивалися питання перевірки його готовності до виконання бойових завдань за підписом посадових осіб.

Підготовка сил і засобів військової розвідки до виконання бойових завдань складалася із загальної підготовки й безпосередньої підготовки, що проводилася до конкретно поставленого завдання. Якщо говорити про загальну підготовку, то необхідно відзначити, що в мирний час командири й штаби приділяли недостатньо увагу підготовці розвідувальних частин і підрозділів, покладаючи всю відповідальність на начальника розвідки. Окремі підрозділи доукомплектовува-

лися особовим складом буквально перед вибуттям у район виконання бойових завдань й їхня підготовка проводилася під час пересування в район конфлікту.

Як правило, у ході підготовки до бойових дій постійно проводилося бойове злагодження підрозділів (органів). При проведенні занять по тактичній підготовці з розвідувальними підрозділами й по розвідувальній підготовці із загальновійськовими підрозділами особлива увага приділялася тренуванню солдатів й офіцерів при діях у складі розвіددозору, при проведенні засідок. У ході занять відпрацьовувалися питання наведення розвідувальними органами штурмової й армійської авіації на розкриті об'єкти (цілі), видачі цілевказівок вогневим засобам поразки з використанням технічних засобів розвідки (оптичних, радіолокаційних, лазерних, тепловізійних й інш.), при цьому в їхній склад входили артилерійський корегувальник й авіаційний навідник. У ході підготовки командири загальновійськових підрозділів вчилися організації ведення розвідки наявними силами й засобами розвідки, збору й обробці отриманих розвідданих, постановці завдань на знищення виявлених цілей і видачі цілевказівок вогневим засобам, доповіді результатів розвідки старшому командирі (начальнику).

Під час планування застосування сил і засобів військової розвідки, враховувалися нетрадиційні способи ведення бойових дій у збройному конфлікті, коли НЗФ найчастіше ухиляються від прямого зіткнення, наносять раптові удари по окремих об'єктах, блокують комунікації, а також здійснюють підривні, терористичні й диверсійні дії. У таких умовах ведення бойових дій переважав маневрений характер у сполученні із твердою обороною в масштабі взводу, роти, а іноді й батальйону.

Виходячи із цього, завдання розвідпідрозділу ставилося, як правило, безпосередньо перед виходом. План розвідки відпрацьовувався у вигляді звітнього документа після виконання розвідувально-бойових завдань.

Постановка завдань на розвідку здійснювалася розпорядженнями, вказівками по розвідці, а розвідувальним частинам - бойовими розпорядженнями. Найчастіше розпорядження у вигляді документів приходили із запізненням на добу й більше, що значно впливало на оперативність розвідки й можливості реалізації розвідувальних даних. Необхідно відзначити, що при одержанні розпоряджень по розвідці в тактичній ланці інформація про противника була дуже скудна та не відповідала рівню поставлених завдань, хоча в оперативній ланці управління, як правило, розвідувальних даних про противника було цілком достатньо.

Способи ведення розвідки визначалися відповідно до вимог Начальника Генерального штабу, командуючого групи військ, а також відповідно до мети майбутніх дій. Розвідувальні органи вели розвідку на видалення зорового зв'язку й підтримки вогнем, що складало не більше 300-400 метрів від мотострілкових підрозділів. Для підтримки дій розвідувальних органів призначалася бронегрупа, а для безпосередньої вогневої підтримки виділялося не менш однієї артилерійсь-

кої батареї. Крім того, до складу розвідувальних органів в обов'язковому порядку включалися авіаційні й артилерійські навідники, без них вихід для ведення розвідки категорично заборонявся. Від розвідувальних органів виділялися групи тилового прикриття, що діяли на відстані 100-200 метрів, а також, по можливості, застосовувалися два розвідувальні органи, що діють за принципом "один за іншим". Таким чином, можна відзначити, що на тих напрямках, де передбачалася відкрита протидія противника, органи військової розвідки діяли в пішому порядку, як бойові розвідувальні дозори, що висилалися від загальновійськових підрозділів.

Для проведення протизасідних дій у райони переправ через водні перешкоди, вузли доріг, дефіле, пануючі висоти висилалися розвідувальні групи на бронетехніці, а іноді і на вертольотах. При цьому, на час виконання завдання розвідувальним органом, призначався черговий підрозділ, готовий негайно прибути на підтримку розвідникам.

У ході ведення розвідки застосовувалися наступні способи добування розвідувальних відомостей: спостереження, засідка, пошук, наліт, вивчення документів, зразків озброєння, допит полонених, опитування місцевих жителів; перехоплення переговорів, що велися по технічним засобам зв'язку.

У той же час необхідно відзначити й недоліки, які впливали на виконання розвідувальних завдань. Так командири мотострілкових підрозділів проявляли низьку вимогливість, а найчастіше й зневагу до організації системи спостереження, обладнання КП у взводному й ротному опорному пунктах. Найчастіше не призначалася єдина система орієнтирів, що не дозволяло координувати вогонь засобів поразки, був відсутній чіткий ланцюжок доповідей відомостей про противника від спостерігача до вищестояючого штабу, тому основна частина даних про противника або губилася на перших же командних пунктах, або доповідалася зі значним запізненням.

Слабкі навички командирів рот і взводів в орієнтуванні по карті, особливо в горах і вночі, невміння точно визначати своє місце розташування й координати розвіданих цілей, а також ненавченість командирів роботі з використанням закодованих карт і переговорних таблиць показали, що формальне відношення до підготовки молодшого офіцерського й сержантського складу з боку командирів і начальників приводять до невинуватених втрат.

Найбільш слабкою ланкою в системі управління розвідкою була організація зв'язку, особливо на тактичному рівні. Як така система зв'язку не створювалася внаслідок слабкої укомплектованості штатними засобами зв'язку й відсутністю самостійних каналів закритого зв'язку. У результаті начальник розвідки змушений був ставати в чергу на зв'язок з іншими посадовими особами управління, що позбавляло його можливості оперативно передавати інформацію. Найбільші складності виникали при організації закритого зв'язку в низовій ланці (рота, взвод, відділення, розвідувальний орган), тому що розвідувальні

підрозділи не були забезпечені в достатній кількості радіостанціями з апаратурою засекречування, а радіостанції, що застосовувалися в тактичній ланці управління, прослуховувалися противником.

Слід зазначити, що недостатня оснащеність як розвідувальних, так і загальновійськових підрозділів технічними засобами розвідки, особливо приладами нічного бачення, акумуляторами до них, значно знижувала ефективність ведення розвідки вночі й в умовах обмеженої видимості. Крім того, незнання бойових можливостей, слабкі навички особового складу в роботі на технічних засобах розвідки приводили до недостатнього їхнього використання. Також, через відсутність елементів живлення не використалися розвідувально-сигналізаційна апаратура.

У цілому підрозділи всіх видів розвідки виконували покладені на них завдання, виявивши при цьому високі морально-бойові якості, військову майстерність і солдатську кмітливість. Необхідно відзначити, що при виконанні бойових завдань розвідувальні підрозділи зазнавали певних труднощів, особливо в матеріально-технічному забезпеченні. Низька ефективність технічних засобів розвідки, недостатня кількість сучасних, малогабаритних переносних засобів радіозв'язку, що забезпечує скритність й оперативність управління, низький рівень підготовки окремих командирів розвідувальних підрозділів також негативно позначалися на результатах розвідки.

Разом з тим, підбиваючи підсумок, необхідно підкреслити ряд недоліків, що зробили істотний вплив на застосування сил і засобів розвідувальних підрозділів, характерні для більшості частин і підрозділів:

1. Командири й штаби загальновійськових частин у мирний час приділяли недостатню увагу бойовій підготовці й злагодженості розвідувальних підрозділів на тактичних навчаннях, а іноді й у бойовій обстановці, використовували розвідувальні підрозділи не по призначенню, найчастіше залучаючи розвідників для охорони КП, не навчали розвідувальні органи діям у різних умовах обстановки навіть у своїх інтересах, а заняття по веденню розвідки в місті взагалі не проводилися.

2. Загальновійськові частини прибували в район бойових дій не в повному складі, більшість розвідувальних підрозділів були не укомплектовані, розвідники не мали достатньої підготовки в спеціальному відношенні.

3. Розвідпідрозділи були не укомплектовані достатньою кількістю засобів розвідки, маскувальних засобах і захисним обмундируванням.

АНАЛИЗ ОПЫТА ВЕДЕНИЯ РАЗВЕДКИ ФЕДЕРАЛЬНЫМИ ВОЙСКАМИ РОССИИ В ХОДЕ ПРОВЕДЕНИЯ КОНТРТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ ОПЕРАЦИИ

И.Ю. Бирюков, А.А. Казимиров, А.А. Краевский

В данной статье проведен анализ опыта ведения разведки федеральными войсками России в ходе проведения контртеррористической операции в Северо-Кавказском регионе.

Ключевые слова: разведка, незаконные вооруженные формирования.

ANALYSIS OF THE EXPERIENCE OF CONDUCT RECONNAISSANCE BY FEDERAL TROOPS OF RUSSIA DURING THE ANTITERRORIST OPERATION

I.Yu. Biryukov, A.A. Kazimirov, A.A. Kraevsky

In article is carried out the analysis of the experience of conduct reconnaissance by federal troops of Russia during the antiterrorist operation in the North-Caucasian region.

Keywords: reconnaissance, illegal armed formations.

4. Командири частин і підрозділів самостійно не організували й не вели розвідку в смузі відповідальності, а виконували лише вказівки штабу угруповання, що надходили у вигляді розпоряджень по розвідці, тому інформація про противника зі штабів частин практично не надходила.

5. З боку командування не приділялося належної уваги підготовці розвідувальних органів до виконання бойових завдань, не створювався резерв розвідки, крім того, розвідники постійно перебували на передньому краї в бойових порядках наступаючих військ, а під час короткочасного відпочинку становили загальновійськовий резерв.

Слід зазначити, що після того, як на командирів загальновійськових з'єднань і частин була покладена персональна відповідальність за своєчасне забезпечення й підготовку розвідувальних підрозділів до виконання завдань, положення змінилося. Командуванням були вжиті заходи по укомплектуванню розвідувальних підрозділів до повного штату, забезпеченню необхідними технічними засобами розвідки, особливо засобами зв'язку й приладами нічного бачення. Начальники родів військ і служб також несли персональну відповідальність за своєчасне поповнення матеріально-технічних засобів, задовольняючи заявки командирів розвідувальних підрозділів у першу чергу.

Висновки

Таким чином, практичний досвід ведення військової розвідки федеральними військами Росії доцільно врахувати в бойовій підготовці розвідувальних підрозділів Сухопутних військ ЗС України та внутрішніх військ МВС України з метою більш ефективного виконання ними бойових завдань під час збройних конфліктів або у ході боротьби із незаконними збройними формуваннями.

Список літератури

1. Квачков В.В. Спецназ России. – М.: Военная литература, 2004.

2. Некоторые вопросы организации и тактики действий незаконных вооруженных формирований в Чеченской Республики. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.wrazvedka.ru>.

3. Особенности ведения войсковой разведки в ходе проведения контртеррористической операции. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.voiska.ru>.

Надійшла до редколегії 11.03.2010

Рецензент: д-р військ.н. проф. М.О. Єрмошин, Академія внутрішніх справ МВС України, Харків.